

Konu 1: XVII. Yüzyıla girerken Osmanlı Devleti'nin genel durumu

XVI. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu için gücünün doruğunda olduğu bir dönemdir. Bu dönemde siyasi ve askeri başarılar ön planda tutulmuş, devlet bir kara ordusunun ulaşabileceği, doğu-batı, kuzey-güney ekseninde en uzak mesafeye ulaşmıştı. Sultan I. Süleyman'ın 1520-1566 yılları arasındaki iktidarı şüphesiz konuşulan ve günümüzde dahi büyük merakla izlenen ve gündemde tutulan bir devirdir. Arkasından oğlu II. Selim (1566/1574), torunu III. Murad (1574-1594) ile Osmanlı Devleti 17. Yüzyıla adım adım yaklaşır. Sultan III. Murad zamanında 1576-1590 yılları arasında doğuda uzun soluklu ve sınır savaşına dönüşen Osmanlı-Safavi mücadelesinde Osmanlılar Gürcistan, Tebriz ve Şiraz bölgelerini topraklarına katmışlardır. III. Murad'ın son zamanlarında, 1592'de Bosna sınırında Osmanlı-Habsburg mücadelesinde Boğdan ve Erdel metbuluğu sorun olmuştur.

XVII. Yüzyıl Sultan II. Osman (Genç Osman), Sultan IV. Murad, Köprülü ailesinin devlete yeni bir ivme kazandırma çabaları, iniş-çıkışlar, sistemlerin işlemez oluşu gibi problemlerle birlikte Karlofça Antlaşması ile nihayetlenmiştir. II. Osman'ın bazı hususları yeniden dizayn etme çabaları, yeniçerilerin gittikçe artan taşkınlıkları, merkezden uzak bölgelerde baş gösteren isyanlar, XVII. Yüzyıl boyunca doğuda devletin başını hep ağrıtan Safaviler, Zitvatorok Antlaşması, 1669 Girit'in fethi, Köprülü ailesinin sadareti, Celali isyanları gibi hadiseler oldukça önemlidir.

Sultan II. Selim iktidarda iken devlet işlerini babasının da güvendiği Sokollu Mehmed Paşa'ya bırakmıştı. Paşa'nın Kanal Projesi olarak bilinen düşüncesi aslında doğuda bu dönemlerde birleşik ve güçlü hale gelen Ruslara karşı da bir hamle idi. Daha sonraki süreçte ayrıntılı bahsedilecek Rus Çarı IV. İvan'ın güneye, Tatar hanlarını rahatsız edecek şekilde ilerlemesi, Astrahan'ı ele geçirmesi hem Kırım Hanlığını hem de Osmanlı'yı rahatsız etmişti. Rus ilerleyişinin Kırım Hanlığı, dolayısıyla Osmanlı'yı tehdit etmesi politik meseleydi, fakat bunun dışında işin dini ve ticari boyutları da vardı. İslamın hamisi vasfına ve prestijine sahip Osmanlı sultanları, Orta Asya'dan Hacca gitmek isteyenlere Rus Çarlığının izin vermemesi gibi bir problemle de karşı karşıyaydı, tıpkı ticaret yapan tüccar gibi. Kapalı Safavi sınırından geçemeyen Hacı adayları ve tüccar, Kırım Hanlığı Astrahan'ın geri alınması için baskı yapıyordu. İşte bu noktada Sokollu'nun büyük projesi devreye girdi. Don Nehri Azak Denizi'ne kuzeybatıdan, Volga Nehri ise kuzeydoğudan Hazar Denizi'ne akıyordu, bu iki nehrin arasının 45 kmyi geçmediği bir noktada kanal açmak, bu kanal ile Karadeniz ve Hazar'ın birleşmesi sağlanacaktı. Kanal üzerinde işleyecek ince donanma ile Safavi ülkesine girmek, İran coğrafyasını çevirmek, uzun ve çetin karayolu yerine Kafkaslar ve Tebriz üzerinden Orta Asya'ya yeni bir kapı açmak esastı. Fakat, kanalın akıbeti başarısız oldu.

Sokollu'nun doğu ticareti için planladığı diğer bir girişim Süveyş Geçidini yarararak Akdeniz'i Kızıldeniz ve ötesindeki Hint Okyanusu ile birleştirmektir. Fakat Yemen'de isyan çıkması planı yarım bıraktı. Tunus'ta, yani Kuzey Afrika'da bir takım yeni gelişmeler yaşandı. Cezayirdeki Osmanlı Donanması Kaptanı Uluç Ali Paşa İspanya Kralı V. Karl ile mücadele ediyordu. İspanya Osmanlı Devleti için geleneksel bir düşman idi, Granada'da yaşananlar hasebiyle.

Türklerin deniz ile tanışmaları Orta Asya'dan kalkıp göç ede ede geldikleri Anadolu ve kalıcı yurt tuttıkları mekan ile yakından ilgilidir. İlk Türk denizcisi İzmir'de Çaka Bey, Aydınolu Umur Bey. Kurulduğu coğrafya itibarıyla denize yakın mevkide konumlanan Osmanlı Beyliği de deniz faaliyetleri ile uğraştı. 1323 Karamürsel'in fethi, 1327'de burada bir tersane kurulması, İstanbul'un alınmasında deniz gücünün önemi, Boğaz'a yaptırılan hisarlar.... Bultan II. Bayezid zamanında Burak ve Kemal Reisler, deniz kahramanları...I. Selim'in Mısır'ı fethi ile Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'na açılmalar. Fakat Barbaros Hayreddin Paşa ile nam salan Osmanlı deniz gücünün, 1522'de Rodos Adasının alınması, 1538 Preveze başarısı.

Mısır, Trablusgarp, Cezayir ve diğer limanların ve ülkelerin emniyeti bakımından Malta önemliydi.1522 yılında Rodos Adası fethedilince buradan çıkarılan Saint Jean şövalyeleri Şariken tarafından Malta'ya yerleştirilmiştir.1566 yılında Piyale Paşa Sakız Adası'nı kan

dökmeden teslim aldı. Katolik Cenevizlilerin baskısından dolayı yerli Rumlar bu yönetim değişikliğini sevinçle karşıladılar. Mısır'ın fethinden sonra Doğu Akdeniz'de güvenliğin tam sağlanması için Kıbrıs'ın da fethi gerekiyordu. Kıbrıs tüccar ve hacı gemileri, Güney Anadolu, Suriye ve Mısır'a yapılması muhtemel saldırılar için üs konumundaydı. XVI. yüzyılın başında İspanyol gücünün Orta Akdeniz'e doğru yoğunlaşması Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki politikalarıyla yakından ilgilenmesini zaruri kıldı. Mısır hakimiyeti Osmanlıya bu anlamda önderlik, liderlik ve hamilik görevini yüklemiş ve Osmanlılar Kuzey Afrika'daki Müslüman toplulukları üzerinde nüfuz sahibi olmuşlardır.

1492'de Endülüs'ü ele geçirdikten sonra İspanya, Akdeniz'e yöneldi. İktisadi anlamda Akdeniz'le bütünleşmek isteyen İspanya aynı zamanda Sicilya buğdayını, temel gıda maddelerini elinde tutmak, Rodos-Kıbrıs ve İskenderiye üçgenine hakim olarak ipek, şarap ve baharat ticaretine ortak olmak istiyordu. Osmanlı Devleti bir cihan devleti olarak uzak-yakın gelişmeleri takip ve müdahale ediyor, kendisine karşı oluşturulan büyük ittifaka karşı kendisine Fransa'yı yakın tutuyordu.